

EÖTVÖS KÁROLY
I N T É Z E T

BEVETÉSEN AZ ÓVODÁSOK Óvodások politikai használata 2015 tavaszán

A politikai kultúra általános hanyatlásával párhuzamosan mostanra szinte mindennaposá, ellenőrizetlen gyakorlattá vált az, hogy pártok, polgármesterek, önkormányzati képviselők gyerekeket, nem egyszer óvodásokat, politikai célokra használnak. Az Eötvös Károly Intézet (EKINT) az elmúlt hetekben utánajárt néhány – a sajtóból megismert – kirívó esetnek. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy az érintett óvodavezetőktől és politikusoktól szerzett információk alapján hogyan értékelhetők ezek az esetek.

MEGKERESÉSEK, ADATIGÉNYLÉSEK

Az általunk megvizsgált öt esettel alig egy hónap leforgása alatt szembesültünk, és mindannyiszor óvodásokat szerepeltettek valamilyen állami, önkormányzati eseményen vagy velük adtak önálló műsort politikusoknak.

Március 30-án arról számolt be több internetes hírportál is, hogy a mórhalmi kormányablak megnyitóján óvodások adtak műsort.¹ Április 1-jei híradások szerint nem csak Mórhalmon léptek fel óvodások: Kisteleken szintén óvodások részvételével adták át az ügyfélszolgálatot a járási hivatal épületében.² Egy április 11-i hír szerint óvodások szavaltak egy államtitkár országgyűlési képviselőnek.³ Egy hétre rá arról olvashattunk, hogy gyerekek, születésnapja alkalmából, műsorral köszöntötték az óvodába látogató önkormányzati képviselőt.⁴ Néhány

¹ <http://www.origo.hu/itthon/20150330-ovodasok-is-felleptek-a-morahalmi-kormanyablak-megnyitojan.html> , <http://444.hu/2015/03/30/ovodas-kisgyerekeknek-kellett-versben-dicsoiteniuk-a-kormanyablakokat> /Az esetről az EKINT itt írta meg álláspontját:

http://iskolaespolitika.blog.hu/2015/04/01/morahalmi_ovodasok_a_kormanyablakban

²http://index.hu/belfold/2015/04/01/nemcsak_morahalmon_leptek_fel_ovisok_a_kormanyablak_atadasan/

³ http://hvg.hu/itthon/20150411_Ovodas_verskommandot_vezenyeltek_az_NFM_a

⁴ <http://444.hu/2015/04/18/szuletesnapja-alkalmabol-koszontottek-fel-az-ovisok-a-jobbikos-kepviselot/>

nappal később pedig egy szennyvíztisztítót korszerűsítő projekt nyitórendezvényén vettek részt óvodás kisgyerekek.⁵

Az EKINT április végén levélben (adott esetben a kérdéseket közérdekű adatigénylésként megfogalmazva) megkereste egyrészt az óvodák vezetőit, másrészt az egyes eseményekben érintett politikusokat, információt kérve az esetek részleteiről, háttéréről. Az EKINT nem először foglalkozik a közoktatás és a pártpolitika viszonyával: már tíz évvel ezelőtt ajánlásokat⁶ tett arra, hogyan kívánatos vagy megengedhető, és mikor megengedhetetlen a politika jelenléte a közoktatásban. Idén pedig egyéves képzési és jogtudatosító programot indítottunk azzal a céllal, hogy a közvélemény és az oktatási közösségek számára nyilvánvalóvá váljon: egy demokráciában mi elfogadható és mi nem az oktatás és a politika viszonyában, továbbá hogy politikai nézetei miatt senki ne szenvedjen hátrányt a közoktatásban.

Az öt idén tavasszal sajtóvisszhangot kapott eset kapcsán az óvodavezetőktől megkérdeztük, hogyan viszonyul az óvodások részvétele, illetve szereplése a pedagógiai programhoz, arra kinek a felkérésére, esetleg utasítására került sor. Több kérdésünk pedig arra irányult, hogy a szülők tudtak-e a programokról, hozzájárultak-e gyermekük részvételéhez, illetve adott esetben lefényképezéséhez. A politikusokat pedig mindenekelőtt arról kérdeztük, hogyan függ össze az intézmények meglátogatása, a gyermekek fogadása, illetve szerepeltetése közfeladataik teljesítésével.

Kérdéseink az óvodavezetőknek⁷
A műsor betanulása és előadása a pedagógiai program melyik rendelkezésén alapult?
Az érintett gyermekek szülei tudtak-e a gyerekek szerepléséről, előzetesen vagy utólag tájékoztatták-e őket (ha igen, milyen formában)?
A szülők a gyermekek szereplésébe az eseményen beleegyeztek-e? Ha igen, milyen formában?
A gyerekek fényképezéséhez és a fényképek közzétételéhez hozzájárultak-e a szülők? Ha igen, milyen formában?
Az elmúlt tíz évben sor került-e arra, hogy pártpolitikus számára az óvodások – akár az óvoda épületében, akár azon kívül – műsort adtak? Ha igen, kinek és milyen alkalomból?

Eset	Megkeresett intézményvezető	Megkeresett politikus
Mórahalmi kormányablak megnyitója	Napközi Otthonos Óvoda (Mórahalom) vezetője	-
Kisteleki kormányablak megnyitója	Hétszínvirág Óvoda (Kistelek) vezetője	-

⁵ <http://444.hu/2015/04/24/lehet-hogy-most-meg-kene-probalni-egy-darabig-ovodasok-nelkul-atadni-dolgokat-magyarorszagon/>

⁶ <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=115>

⁷ A táblázatban közölt kérdések összefoglaló jellegűek, nem szó szerint felelnek meg az egyedi ügyek sajátosságaihoz igazodó adatkéréseknek.

Szavaltat államtitkár országgyűlési képviselőnek	Nyíradonyi Szivárvány Önkormányzati Óvoda (Nyíradony) vezetője	Tasó László államtitkár országgyűlési képviselő (Fidesz)
Önkormányzati képviselő köszöntése születésnapján	Apponyi Franciska Óvoda (Fót) vezetője	Merkwart Krisztián és Varga Zoltán Péter önkormányzati képviselők (Jobbik)
Szennyvíztisztítót korszerűsítő projekt nyitórendezvénye	Kazincbarcikai Összevont Óvodák Kertvárosi Tagóvoda (Kazincbarcika) vezetője	Szitka Péter polgármester (MSZP)

Az öt megkeresett óvodavezető közül négyen válaszoltak. Az EKINT által megfogalmazott kérdésekre a mórahalmi óvoda vezetője arra hivatkozva nem adott válaszokat, hogy az általunk kért információk – álláspontja szerint – nem minősülnek közérdekű adatnak. A politikusoknál az arány rosszabb: a négy elküldött levélre a két megszólított jobbikos önkormányzati képviselőtől érkezett válasz, a fideszes államtitkár országgyűlési képviselő és a szocialista polgármester azonban nem reagáltak.

Bár az információs jogi törvényre hivatkozva⁸ közérdekű adatigénylésként fogalmaztuk meg kérdéseinket, eleve sem terveztük, hogy az adatigénylések elutasítása vagy nem megfelelő válaszadás esetén bírósághoz fordulunk (bár számítottunk arra, hogy a válaszok között lesznek olyanok, amelyek per alapjául szolgálhatnak). Ezekkel az adatigénylésekkel ugyanis a célunk elsősorban nem az információs szabadság érvényesülésének előmozdítása, az érintett óvodák működésének átláthatóvá tétele volt. Ez az elemzés is, ezzel összhangban, nem a levélváltások információs jogi vetületeivel foglalkozik, hanem azt vizsgáljuk meg, hogyan érvényesülnek a gyerekek és szüleik legfontosabb alapjogai, méltóságuk és vélemény szabadságuk a pártpolitika érdekei ellenében.

TILTOTT PÁRTPOLITIKA⁹

A közoktatás és a politika viszonyáról egyrészt biztosan állíthatjuk, hogy a politikának mint a közös ügyeinkkel foglalkozásnak helye kell legyen az iskolákban. Ez a diákok demokráciára nevelésének feltétele, ami megalapozza, hogy később képesek legyenek tájékozódni a közéletben, megalapozott véleményt formálni a közügyekről és álláspontjukat felelősen képviselni. Ebből ugyanakkor az is következik, hogy a politikának a közoktatásban úgy és annyiban van helye, hogy az a demokráciára nevelést, az oktatás és nevelés jogszerű céljait szolgálja.

Másik oldalról: az óvodák és iskolák – amelyek működésének a gyerekek és szüleik törvényi kötelezettség¹⁰ alapján alanyai, a pedagógusok pedig alkalmazottai – tartós és kényszerű közösségek, az oktatási szereplők között formális (és persze informális) függőségi viszonyok is léteznek. Ebben a közösségben a diákok és szüleik egyrészt kényszerhallgatóság, másrészt cselekvésre is kényszeríthetőek, az iskolai és óvodai programokon való részvételről kevés

⁸ Az adatigényléseket az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 28. § (1) bekezdése alapján terjesztettük elő.

⁹ Ld. ehhez: http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/vitairat_iskola_politika.pdf (2005).

¹⁰ A tankötelezettség mellett a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.) 8. §-a alapján 2015 szeptemberétől a gyermekek hároméves korától óvodába járási kötelezettség áll fenn.

esetben dönthetnek szabadon. Ezért a pártpolitika megjelenése a gyerekek és szüleik jogaira komoly veszélyt jelent.

Egy pártpolitikai vitában, vagy ha csak megfogalmazódik pártpolitikához kötődő vélemény, felvetődik ilyen programlehetőség, a gyerekek és szüleik kényszerhelyzetbe kerülnek. Akár reagálnak, akár hallgatnak, akár részt vesznek, akár nem, a diák- és szülőtársak, illetve a pedagógusok ezt politikai meggyőződésük kifejeződéseként értelmezhetik. Ez pedig sérti a gyerekek és szüleik véleménynyilvánításhoz, illetve az attól tartózkodáshoz fűződő alapvető jogát. A magyar és a nemzetközi alapjoggyakorlatban is általánosan elfogadott ugyanis, hogy a véleményszabadság felöleli azt a szabadságot is, hogy valaki ne nyilvánítson véleményt. Az állam tehát senkit sem kényszeríthet politikai, közéleti véleményének kifejezésére, az oktatási szereplők (gyermekek, diákok, szülők, nevelők) sem hozhatók olyan helyzetbe, hogy politikai véleményük kinyilvánítására kényszerüljenek. A vélemény kinyilvánítása nem pusztán a (párt)politikai preferenciák kifejezett szóbeli közlését jelentheti, vélemény nyilvánítható például pártpolitikához kötődő (pl. pártpolitikai üzenetet közvetítő, pártot vagy pártpolitikust népszerűsítő) tevékenységekben, eseményeken való részvétellel (vagy éppen a részvétel visszautasításával), akár úgynevezett szimbolikus beszéddel is. Ha pedig a családok kiszolgáltatott helyzetükben éppen úgy döntenek, hogy politikai meggyőződésükkel ellentétesen szólnak (vagy épp hallgatnak), illetve cselekednek, az ugyancsak jogaik sérelmét okozhatja. Az oktatás szférájában továbbá nem csak a direkt kötelezés teremt kényszerhelyzetet, hanem az is, ha a gyermekek, diákok, szülők úgy érezhetik, hogy egy kérés vagy lehetőség elutasítása esetén hátrányt szenvednek, illetve stigmatizálódnak. A közoktatásra vonatkozó szabályozásnak a pártpolitikai véleménynyilvánításra kényszerítő helyzeteket különösen ki kell zárnia.

Ezek a hatályos Alaptörvényben is deklarált alapjogok akkor is megilletik a gyermekeket és szüleiket, ha a köznevelési törvény külön nem deklarálja őket gyermek-, tanulói vagy szülői jogokként.¹¹ A pártpolitika veszélyességével kapcsolatos megfontolásokat a köznevelési törvény ugyanakkor kifejezésre juttatja. A törvény, ahogyan a korábbi közoktatási törvény is tette, kimondja: „A nevelési-oktatási intézmény helyiségeiben, területén párt, politikai célú mozgalom vagy párthoz kötődő szervezet nem működhet, továbbá az alatt az idő alatt, amíg az óvoda, iskola, kollégium ellátja a gyermekek, tanulók felügyeletét, párt vagy párthoz kötődő szervezettel kapcsolatba hozható politikai célú tevékenység nem folytatható.”¹² A pártpolitikai tevékenység – a törvény szövege szerint amíg a gyermekeket, tanulókat felügyelik – egyértelműen tilos.

Pártpolitikai jelleg

A törvénytörvény nem mondhatja meg pontosan, mi minősül pártpolitikai tevékenységnek, vagyis olyan politikai tevékenységnek, amire kiterjed az idézett tilalom. Természetesen nem minden politikai, közéleti kérdéssel, állami vagy önkormányzati eseménnyel kapcsolatos tevékenység, a közhivatalt viselő politikusok nem minden cselekedete minősül pártpolitikainak. A pártpolitikai jellegről az adott helyzetben, az eset összes körülményének mérlegelésével lehet dönten.

¹¹ Nkt. 46. § (6) bekezdés h) pontja értelmében a tanulónak joga van világnézeti vagy más meggyőződése tisztelőben tartásához és annak kifejezésre juttatásához.

¹² Nkt. 24. § (3) bekezdés.

Országgyűlési vagy önkormányzati képviselő is találkozhat úgy gyerekekkel, hogy az ne minősüljön pártpolitikai eseménynek. Amennyiben azonban a képviselő a gyerekekkel történt találkozást politikai népszerűségének növelésére törekszik használni, az biztosan jelzi a pártpolitikai jelleget. Az általunk vizsgált eseményekről Tasó László országgyűlési képviselő a Facebookon tett közzé képeket, ahogyan a hírek szerint Varga Zoltán Péter önkormányzati képviselő is Facebook-bejegyzést¹³ tett közzé.

Ezzel összefüggésben kérdeztünk rá az érintett képviselőknél arra, hogy milyen módon kapcsolódik közfeladataik ellátásához az óvodások fogadása, illetve meglátogatása. A megkeresésünket megválaszoló két önkormányzati képviselő (akik egy fóti óvodában almát osztottak, majd a születésnapját ünneplő egyik képviselőt az óvodások műsorral köszöntötték) levelében – egybehangzóan – két, az önkormányzati törvényben meghatározott közfeladatra is hivatkozik, így az egészséges életmód segítségét célzó szolgáltatásokra, valamint a gyermekjóléti szolgáltatásokra és ellátásokra. (Továbbá megírták, hogy az almákat képviselői tiszteletdíjuktól vásárolták.) Ezzel szemben a már hivatkozott, fényképekkel illusztrált Facebook-bejegyzés egyértelműen a politikai népszerűség-növelés szándékáról árulkodik. Eszerint Varga Zoltán Péter nem az önkormányzati törvényben meghatározott közfeladatok teljesítésével kapcsolatban, hanem amint írja, „*Merkwart Krisztián fóti önkormányzati képviselőtársam születésnapja alkalmából*” látogatta meg az óvodát. A poszt beszámol még a több mint harminc kiló szétesztott almáról és a születésnap megünnepelés-műsorról.

Állami és önkormányzati rendezvény is lehet mentes a pártpolitikai jellegtől. Az olyan esemény azonban, amelynek célja a kormányzat, az ellenzék vagy a városvezetés népszerűsítése, eredményeinek ünneplése, pártpolitikailag nem semleges. Ebbe a sorba illik a mórահalmi és a kisteleki kormányablak megnyitója, valamint a kazincbarcikai szennyvíztisztító korszerűsítéséhez kapcsolódó rendezvény.

Óvodában és óvodán kívül

A fentebb idézett törvényi rendelkezés mindenki – tehát nem csak az oktatási szereplők – számára tiltja a pártpolitikai tevékenységet az alatt az idő alatt, amíg az óvoda, iskola, kollégium ellátja a gyermekek, tanulók felügyeletét, mind az intézmény területén, mind az azon kívül tartott programokon.¹⁴ Ez biztosítja, hogy a gyerekek nevelése-oktatása pártpolitikától mentesen folyjon, ezzel is garantálva a világnézeti semlegességet.

A szabály ennek alapján biztosan alkalmazandó a fóti esetre, ahol a gyerekek az óvoda épületében találkoztak az intézménybe látogató két önkormányzati képviselővel.

¹³ Itt olvasható: http://www.dunakeszi-hirhatar.hu/index_cikk.php?hh=musorral-koszontottek-szuletesnapjan-az-ovisok-a-jobbikos-kepviselo-bacsit

¹⁴ Nkt. 4. § 10. pont: „gyermek, tanuló felügyelete a nevelési-oktatási intézményben: a gyermek, tanuló testi épségének megóvásáról és erkölcsi védelméről való gondoskodás, a nevelési-oktatási intézménybe történő belépéstől a nevelési-oktatási intézmény jogszerű elhagyásáig terjedő időben, továbbá a pedagógiai program részeként kötelező, a nevelési-oktatási intézményen kívül tartott foglalkozások, programok ideje alatt”.

A nyíradonyi óvodásokat az első híradások szerint Budapesten fogadta az országgyűlési képviselő, ezt azonban később a képviselő¹⁵ és az óvodavezető is cáfolta. A képviselő Facebook-bejegyzéséből az tűnik ki, hogy nyíradonyi irodájában találkozott az óvodásokkal; az óvodavezető válasza erre kifejezetten nem tér ki, de utal arra, hogy külső helyszínekre vitték a gyerekeket. A „külső helyszíneken” „külső partnereknek” tartott programot, amelyen a gyerekek verseket szavaltak, az óvodavezetői válasz szerint minden évben a pedagógiai programban meghatározottak szerint szervezik. A kisteleki óvodától érkezett válasz szerint a kormányablak megnyitóján előadott műsor a pedagógiai program ünnepekkel és jeles napokkal kapcsolatos rendelkezésein alapuló, néphagyományokra épülő műsor volt. A válaszból kiderül, hogy a műsort követően az óvodásokkal visszatértek az intézménybe. A kazincbarcikai óvodások, a válasz tanúsága szerint, ugyancsak a pedagógiai program alapján vettek részt a szennyvíztisztító modernizációs projektjének megnyitóján, ahol a Föld világnapjára összeállított műsorukat adták elő. (A mórahalmai óvodavezető – amint már említettük – érdemben nem válaszolt a megkeresésünkre.) Mindennek alapján a rendezvények során a gyerekek, bár nem az óvodában voltak, azonban óvodai felügyelet alatt álltak, így tehát a törvényi tilalom ezekre az esetekre is kiterjed.

Mindezt súlyosbítja, hogy az itt elemzett esetekben a közoktatás legfiatalabb szereplőit használták pártpolitikai célokra. Az óvodások azok, akik életkoruknál fogva még azt sem tudják, miben vesznek részt, milyen játszmák eszközeivé lettek. Az óvodások kihasználása emberi méltóságuk sérelmét okozza.

SZÜLŐI HOZZÁJÁRULÁS

A pártpolitika tilalma nem feltételes, a közoktatási intézmények a szülők hozzájárulásával sem vonhatják be a gyerekeket pártpolitikai tevékenységbe. Ez számos indokkal alátámasztható, többek között azzal is, hogy szinte elképzelhetetlen, hogy ehhez a szülők a politikai konformitás gyanúja nélkül érvényesen hozzájáruljanak.

Bármely hozzájárulás csak akkor tekinthető érvényesnek, ha azt az érintett önként, kényszerből, befolyástól mentesen és informáltan adta meg. A közoktatásban azonban szinte lehetetlen elgondolni olyan helyzetet, amelyben a szülő valóban szabadon dönthetne gyermeke részvételéről pártpolitikával kapcsolatba hozható tevékenységben vagy rendezvényen, amikor az intézmény ilyen igényt vagy felkérést megfogalmaz. A gyermek és szülője több szálon függ a pedagógusoktól és az intézménytől, helyzetük kiszolgáltatott. Amikor a szülő döntésével – szükségszerűen – kifejezésre juttatja politikai nézeteit, illetve magatartásából ilyen következtetés vonható le, alappal tarthat attól, hogy gyermekét hátrány érheti. Annyi hátrányt a gyerek szinte biztosan szenved, hogy kimarad a közös óvodai programból – például nem tanulja és nem adja elő a műsort együtt az óvodástársaival. Az ilyen tevékenységhez, programhoz adandó szülői hozzájárulásnak már az igénylése is jogsérelemhez vezet.

Az óvodavezetőknél minden esetben rákérdeztünk arra, hogy a szülők kaptak-e tájékoztatást az adott programokról, illetve adtak-e hozzájárulást a politikusokkal történő találkozáshoz, a rendezvényeken való részvételhez. A fóti óvodások szülei nem kaptak

¹⁵ Ld. az internetes hírportál frissítését:

http://hvg.hu/itthon/20150411_Ovodas_verskommandot_vezenyeltek_az_NFM_a, valamint az itt hivatkozott Facebook-posztot.

előzetes tájékoztatást a programról, amit az óvodavezető az alkalom váratlanságával magyarázott, így értelemszerűen hozzájárulást sem adhattak. Kazincbarcikán a szülők előzetes tájékoztatást kaptak a szereplésről, és abba, valamint a gyermekekről készült fényképek közzétételébe írásban bele is egyeztek. A szűkszavú nyíradonyi válaszlevél szerint a szülők tudtával és beleegyezésével szerepeltek a gyerekek. A kisteleki óvodavezető a szülők szóbeli tájékoztatásáról számolt be, de a levélből arra következtethetünk, hogy kifejezett beleegyezésüket nem kérték, inkább valamiféle tiltakozási jogot, illetve legalábbis annak elvi lehetőségét tartották fenn a szülők számára. A válaszlevél így fogalmaz: *„Ha akadt volna aki nem járul hozzá állásfoglalását tudomásul vesszük és elfogadjuk. A rendezvény műsorának megtekintésére hozzátartozók is eljöttek, kifogással nem élt senki!”* *„A szülők, hozzátartozók mindig nagy örömmel fogadták, amikor értesültek gyermekeik szereplési lehetőségeiről.”* A fényképkészítéssel kapcsolatban adott válaszból még inkább kitűnik, hogy az óvoda a hozzájárulás szabadságának problematikáját nem érzékeli. Eszerint: *„A fényképek készítéséhez és közzétételéhez szóban hozzájárultak a szülők és igénylik is ezt. Büszkék gyermekeikre.”*

Számunkra a válaszok arról árulkodnak, hogy a gyermekek sok esetben nem számíthatnak az intézmények, intézményvezetők és pedagógusok védelmére, ellenkezőleg: azok, akiknek elsődleges feladata a gyermekek jogainak védelme, maguk is közreműködtek abban, hogy gyerekeket politikai célokra használjanak. Úgy tűnik, az oktatás szereplői számára nem egyértelmű, hol húzódik a határ a megengedhető és a tilos politikai tevékenység között, melyek a tiltott pártpolitikai események, amelyek tekintetében a részvétel lehetőségét az intézmények fel sem vethetnék. Ezt mutatja az is, hogy az esetekről szóló beszámolók szerint a szülők nem kifogásolták gyermekeik szerepeltetését. Nem zárhatjuk ki, hogy az érintett szülők egy része kifejezetten örült a gyerekek produkciójának, illetve a politikusokkal történt találkozóknak, valószínű azonban, hogy jelentős részük nem mert tiltakozni. Valójában, amikor az óvodásokat belöki a pártpolitikai térbe, ez minden egyéb körülménytől függetlenül önmagában is sérti az alkotmányos jogelveket.